

Position paper Ronde Tafel Gesprek Hervorming Pensioenstelsel

Theo Nijman

De Wet Toekomst Pensioenen zet een belangrijke stap op weg naar de doelen die kabinet en sociale partners nastreven: een persoonlijker en transparanter solidair pensioenstelsel, een nieuw evenwicht tussen kosten, ambitie en risico, eerder perspectief op verhogingen en betere aansluiting bij ontwikkelingen in de samenleving en op de arbeidsmarkt. De afschaffing van de doorsneesystematiek beperkt de herverdeling, vergroot de transparantie en maakt het mogelijk meer keuzevrijheid te bieden. Het nieuwe nabestaandenpensioen biedt een veel hoger inkomen voor lage inkomensgroepen in geval van overlijden voor de pensioendatum.

Aan de Eerste Kamer wil ik drie overwegingen meegeven, alle drie gerelateerd aan risico's waarvan deelnemers, uitvoerders, toezichthouders en wetgever zich bewust moeten zijn.

1. Risico's bij het invaren
2. Risico's als gevolg van onzekere inflatie
3. Risico's in het nieuwe nabestaandenpensioen

1. Risico's bij het invaren

Het invaren naar het nieuwe pensioenstelsel is een complexe operatie. Inmiddels is er zicht op de speelruimte die decentrale partijen daarbij hebben. De standaardmethode is de default, het gebruik van de VBA methode dient onderbouwd te worden. Er zijn grenzen opgelegd aan de herverdeling die mogelijk is ten opzichte van de uitkomst van de standaardmethode. Die ruimte kan b.v. gebruikt worden om ervoor te zorgen dat alle gepensioneerden op het moment van invaren eenzelfde inkomensaanpassing krijgen. Pensioenuitvoerders hebben ruimte om binnen de opgelegde grenzen de transitie evenwichtig uit te voeren.

De afweging wanneer een transitie evenwichtig is, is subjectief. De kans is groot dat groepen deelnemers en gepensioneerden zullen proberen het oordeel van sociale partners en pensioenuitvoerders aan te vechten als hun belang naar eigen mening onvoldoende gehonoreerd is. Omdat het oordeel aan sociale partners en pensioenuitvoerders is, maakt protesteren daartegen alleen kans als niet aan de procedurele eisen om tot een besluit te komen is voldaan. Het is een juridisch risico dat de eisen voor het evenwichtigheidsoordeel niet erg eenduidig zijn. Hoe "fijnmazig" dient b.v. een indeling naar deelnemersgroepen te zijn om te kunnen concluderen dat het invaren voor alle deelnemersgroepen evenwichtig is? Denk daarbij aan leeftijdsgroepen, maar ook aan slapers / actieven / gepensioneerden, deelnemers met en zonder toekomstige opbouw die door afschaffing van de doorsneesystematiek minder waard wordt.

De pensioenuitkering wordt inherent risicovol. Inschattingen van pensioenuitvoerders zullen explicieter dan voorheen doorwerken in de vraag of en met hoeveel een pensioenuitkering zal worden verhoogd of verlaagd. Ook hierover kan onvrede ontstaan en zijn rechtzaken denkbaar. Een risico is ook, zeker voor lage inkomensgroepen, dat pensioengerechtigden vrezen dat hun hele pensioeninkomen mee zal bewegen met financiële markten. Omdat voor hen de AOW uitkering veel belangrijker is dan het (variabele) aanvullende pensioen lijkt extra voorlichting daarover van belang.

Ook de systematiek van invaardeckingsgraden in het transitie FTK brengt risico's met zich mee. Als gevolg van daarvan kunnen bij dekkingsgraden lager dan de invaardeckingsgraad de kortingen voorafgaand aan de transitie aanzienlijk zijn. Dit is een gevolg van de beleidskeuze om "het nieuwe

stelsel niet bij aanvang te belasten met een erfenis uit het huidige stelsel” waardoor kortingen slechts over de (afnemende) duur van het overbruggingsplan kunnen worden gespreid. Om die kans op forse kortingen te voorkomen dient een fonds te sturen op een dekkingsgraad boven de invaardekkingsgraad hetgeen conflicteert met de maatschappelijke druk om nu al eerder te indexeren, vooruitlopend op het nieuwe stelsel. Ook kunnen de marktomstandigheden sterk veranderen tussen het moment waarop een invaarbesluit wordt genomen en de feitelijke implementatie. Adequate informatie over de gevolgen voor invaartrajecten is essentieel.

2. Risico's als gevolg van onzekere inflatie

Ondanks de nadruk bij het beschrijven van de doelstellingen van de Wtp op “koopkrachtig pensioen” is de insteek in de Wtp primair nominaal. Er kan in de Wtp eerder geïndexeerd worden, maar de hoogte van de inflatie speelt daarbij geen directe rol.

Inflatierisico kan in de Wtp gedeeld worden via de solidariteitsreserve, maar de omvang daarvan is al snel te klein om grotere inflatieschokken op te kunnen vangen, zeker als die reserve ook voor vele andere doelen wordt gebruikt. De Wtp benoemt de mogelijkheid om in inflatie gerelateerde activa te beleggen al dan niet in een afgescheiden beschermingsportefeuille, maar de samenhang tussen rendementen en Nederlandse inflatie lijkt vaak te klein om adequate bescherming te realiseren. Als koopkrachtbehoud van de uitkering wordt beoogd ligt het voor de hand het werken met reële projectierendementen en reële beschermingsrendementen toe te staan en zo te voorkomen dat bij oplopende inflatieverwachtingen de verwachte koopkrachtontwikkeling negatief wordt. In de bestaande FTK regels gebaseerd op toekomst bestendige indexatie spelen veranderingen in verwachte inflatie een vergelijkbare rol die in het transitie FTK weer is losgelaten.

3. Het nieuwe nabestaandenpensioen

De voorgestelde aanpassing van het nabestaandenpensioen leidt tot een verhoging van de uitkering aan nabestaanden in geval van lage inkomens. Het wetsvoorstel zal leiden tot uniformering van de wir-war van contracten en risico's waarvan nu sprake is. De transparantie neemt toe zoals ook beoogd wordt. Als risico voor het draagvlak van het nieuwe NP zie ik dat de (levenslange) nabestaandenuitkering bij overlijden vlak voor de AOW datum sterk kan afwijken van die bij overlijden kort na de AOW datum. Inmiddels zijn diverse voorstellen gedaan om dit punt te adresseren, waaronder het voorstel van Omtzigt om te werken met risicoverzekeringen die uitkeren tot pensioendatum. Het wetsvoorstel gaat ook uit van een groot doe-vermogen bij voormalige deelnemers die geen werknemer meer zijn, omdat zij jaarlijks expliciet de keuze moeten maken om de risicodekking voort te zetten. Inkomensrisico's voor jonge nabestaanden spelen naar verwachting met name in de eerste jaren na een overlijden. Het kabinet heeft aangegeven mogelijkheden te onderzoeken om nabestaandenpensioen nog meer dan bij ouderdomspensioen versneld op te kunnen nemen hetgeen vooral voor de groep jonge nabestaanden relevant lijkt. Ook is aangegeven dat men gelijktijdig ook nog eens wil kijken naar een aantal van de genoemde kanttekeningen bij de invulling van het nieuwe nabestaandenpensioen.